

פנינים יקרים אמרות טהורות והדרכות ישרות שנשמעו מפי מזן רבינו ראש הישיבה שליט"א

פרשת תולדות תשפ"ב
פרשת חיי שרה תשפ"ג

פרשת תולדות תשפ"ג
גליון ד'

בשיאית מזן רבינו ראש הישיבה שליט"א

פרשת תולדות – רעוא דרעוין בענין אמונת צדיקים ובענין הידיעה כי אית דין ואית דיין

תוכן המאמר

יסודות גדולים חזונו בהאי פרשה, הראשון באמונת צדיקים אשר לפעמים האדם מפקפק בקדושת הצדיק שהרי סביבו רשעים יתהלכון ואילו הצדיק אינו מבחין ברשעתם, אמנם בפרשה זו אנו רואים שלא כן הוא, שהרי חזונו ביצחק שטעה וארב יותר את עשיו, ועל כרחך דאין אנו יודעים דרכי הקב"ה אשר הוא מסתיר לפעמים דברים מעיני הצדיק.

עוד יסוד רואים דאית דין ואית דיין שהרי רוב מימי חייו של יצחק היה נראה שעשיו יירש את כל הקנינים רחוניים שקנה יצחק מאת אברהם אביו, והיה זה פלא מאוד בעיני כל הרואים האידך יהיה הרשע כצדיק ללא שום הכנה, אמנם מסבב כל הסיבות הנהיג שהאדם הראוי נתברך בברכות, ועל הכלל כולו יצא ללמד, על כל חשבונות שמם ש אנו רואים לפעמים האידך הרשע מצליח והצדיק שפל ונכזה, אמנם יש לדעת כי הכל מחושבן הטב, וסוף דבר הכל נשמע כי הצדיק מקבל שכרו, והרשע נגמל כפעלו.

מדוע היה הברכות צריך לבוא בדרך מרמה

ויהי כי זקן יצחק וגו' ויקרא את עשו בנו הגדול וגו' ורבקה אמרה אל יעקב וגו' ולא הכירו כי היו ידיו כידי עשו אחיו שעירת

ויברכהו (פכ"ז). יש להבין כל הענין הכתוב בפרשתן ולעמוד על דיוקן של דברים הכתוב בו, הנה בברכות האמורות בפרשתן הכריע יצחק אצל מי מבניו יהיה ההמשך אשר ממנו ייצא עם הנבחר אשר הם יהיו נקראים בנים למקום, ויזכו לעבוד את הקב"ה עבודה

מוסר השכל שיש ללמוד מהאי פרשתא

ותרמית, ולכן לא עלה על לבו שיעשו מרמה, וכאשר שאלו בנו עשיו האידך מעשרין את המלח ואת התבן קסבר ששואל כן באמת, אבל רבקה אמנם כי היתה צדקת, אך מכיון שנתגדלה בין רמאים אביה בתואל ואחיה לבן, ידעה והכירה היטב את השקר מה הוא, והבינה שעשיו אינו מתחזה כצדיק, ואפשר דלכן פירשה התורה באריכות שרצה לברך את עשיו, להורות לנו המעשה אשר יעשון, ומפני זה מובן מה שהוצרכה התורה לכתוב מקרא מלא מפורש יוצא וכתוב שיצחק טעה באהבתו את הרשע יותר מאהבת הצדיק, כמו שנאמר (כה כח) ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו ורבקה אוהבת את יעקב.

עוד יסוד גדול לדעת כי אית דין ואית דיין, דהנה כל ימי חייו של יצחק אבינו היה נראה שעשיו מצליח לרמות את אביו, והוא יקבל את כל הברכות ויירש את כל הקנינים רחוניים שקנה יצחק מאת אברהם אביו, והיה זה פלא מאוד בעיני כל הרואים האידך יהיה כדבר הזה להביא קנין הצדיק לרשע והיה הרשע כצדיק ללא שום הכנה, אמנם מסבב כל הסיבות הנהיג שמועד

ולדידן נראה על דרך העבודה כי יסודות גדולים חזונו בהאי פרשה, הא' ביסוד אמונת צדיקים דהנה לפעמים נראה לו לאדם לפקפק על קדושת הצדיק, מפני שסביבו רשעים יתהלכון ואינו מבחין ברשעתם, ואף נותן להם חיבה יתירה והם מאוכלי שולחנו, ובזמנים הנעלים ביותר רק הם נכנסים זוכים להסתופף בצלו, וזה גורם שחושב דעל כרחך צריך לומר שאינו קדוש וטהור כאשר חשבתי בתחילה, וח"ו לפעמים אף משווה בין הצדיק לאותם אנשים בבחינת אוי ל... ה"י, אמנם בפרשה זו אנו רואים שלא כן הוא, שהרי לא יעלה על דעת האדם להוריד מגדלותו של יצחק אבינו בשום מצב שהוא, ואף בו חזונו שטעה ואהב יותר את עשיו, הרי דלא ידעינן דרכי הקב"ה אשר הוא מסתיר לפעמים דברים מעיני הצדיק, וצריך להתחזק היטב בענין זה, כי אין אנו מבינים בחשבונות שמם, מה שמעלימים מעיני הצדיק. ובדרך צחות מתאמרא בענין זה משמיה דהרה"ק מראפשיץ זיע"א כי יען יצחק היה עולה תמימה ונתגדל בין שני זקנים צדיקים וישרים בלבותם ומעולם לא ראה שום שקר

תמה, ובוזה יזכו לקבל הברכה שקבל אברהם אע"ה לזרעו, כאשר חזונו שאחר שקבל יעקב את הברכות - אמר לו יצחק אע"ה (כח ד) ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך אתך, לרשתך את ארץ מגריך אשר נתן אלקים לאברהם, וכיון שכל כך הדברים מגיעים יפלא מדוע דווקא בדבר גדול זה אשר בו תלוי ועומד גורלם של כלל ישראל, נעשה הכל דרך רמאות שרצה יצחק לתת הברכות לעשיו ויעקב היה צריך להתחזות לאדם אחר.

מה שמצינו בכלעם שרצה לברך בני ישראל בכל מצב שהוא - ראויים לברכות האבות

ויסוד זה שייך דווקא כאשר מהפכים מקללה לברכה, אבל בפרשתן אף לפי מה שעלה במחשבתו של יצחק לברך את עשיו מדובר בברכה, וא"כ מדוע צריך שיצחק ירצה לברך את עשיו ויעקב יקבל את הברכות על ידי ערמה ותכסיס, והתירוץ בזה מפורסם, ומקובל בשם הרה"ק ר"י מזורקא זיע"א שהיה זה לטובת בני ישראל, שאם יהיה קטרוג עליהם שאינם ראויים לברכות שנתברכו אברהם יצחק ויעקב, יש תשובה שאינם גרועים מעשיו הרשע, אשר בעת הברכה היה מחשבתו של יצחק שנותן הברכות לאדם במצב ההוא.

להתגבר בענין זה כמובא בגמרא (מכות דף כד.) בא חבוקוק העמידן על אחת, שנאמר וצדיק באמונתו יחיה, ומרגלא בפיו של אאזמו"ר זיע"א בשם הרה"ק מרוז"ן זיע"א (גר ישראל ח"ב דקפ"א) שלפני ביאת המשיח יהיה קשה מאוד בענין האמונה, ומי שיזכה לזה יקרא בשם צדיק, וכידוע בשם צדיקים (הרה"ק ר"א מקארלין זיע"א) שבברכת ולמלשינים בתפילת שמו"ע סגולה לכוון לבטל מחשבות והרהורים רעים באמונה, ויהא רעוא שנוכה לזה עד שנחזה בעגלא ובזמן קריב זה ה' שקיונו לו נגילה ונשמחה בישותנו מתוך רחמים וחסידים מגולים במהרה בימינו אמן.

קצר לפני נתינת הברכות הגיעו הברכות לייעדן, ודבר זה על הכלל כולו יצא ללמה, ומורה על כל חשבונות שמים שאף אם אנו רואים לפעמים דברים המוקשים האיך הרשע מצליח והצדיק שפל ונבזה, ונראה שהרשע יורש ב' עולמות וחביב יותר אצל הקב"ה, אמנם בסוף הכל מחושבן היטב, והצדיק מקבל שכרו, והרשע נגמל כפעלו.

ויעזור השי"ת שנוכה באמת להתדבק באמונה פשוטה ואל ישלוט בנו יצר הרע לסובב אותנו בתחבולותיו בכל מיני מחשבות והרהורים באמונה, כי בזמן הזה בעקבתא דמשיחא צריך האדם מאוד מאוד

פרשת תולדות - סעודת חקל תפוחין

בשבת הנישואין כרצון השי"ת - ובמה שפעלה רבקה שיצחק יעסוק בנישואי יעקב

תוכן המאמר

ועתה בני שמע בקולי וקום ברח לך אל לבן אחי חרנה וגו', ותאמר רבקה אל יצחק קצתי בחיי מפני בנות חת וגו' וישלח יצחק את יעקב וילך פרנה ארם וגו'. ויש לעיין בזה כיון שאמרה רבקה ליעקב לישא אשה, מדוע היתה צריכה שוב לנרם שיצחק יאמר לו שוב לישא אשה, ונראה בהקדם דברי החתם סופר דמכין שמצות דבן על האב להשיאו אשה, ומדלא התעסק אברהם אבינו בנישואי ישמעאל ובני קטורה ורק בנישואי יצחק, שמע מינה אינם נחשבים לו בנים אלא יצחק, ולכן נאמר אברהם הוליד את יצחק - היינו יצחק דייקא, ולא אחרים. לפי זה מיושב שפיר כי רבקה נתנה דעתה לעיין זה שדייקא יצחק יתעסק בנישואי יעקב, ולא די בזה שהיא התעסקה בנישואיו, ומכיון שכך נמצא שיעקב זכה בברכות מן הדין - שדווקא הוא נקרא בן ליצחק אביו, לפי שנתעסק בנישואיו ולא בנישואי עשיו.

אחרין, ואם יילך יעקב לחרן לקחת לו אשה על פי צויה של רבקה, ולא על פי ציויו של אביו, לא יהיה לו שייכות לאביו, כמו ישמעאל ובני קטורה לאברהם שלא היו נחשבים כבנים. ומפני זה אמרה לו קצתי בחיי וגו', ובכך פעלה שאכן וישלח יצחק את יעקב וילך פרנה ארם.

בנישואי ישמעאל ועשיו מפורש בתורה שלא התעסקו האבות

ואפשר שלכן פירשה התורה בנישואי ישמעאל (לעיל כא כא) ותקח לו אמו אשה מארץ מצרים, להורות שנישואיו היו על ידי אמו ולא על ידי אביו. וכן מפורש בנישואי עשיו שהיה על ידי עצמו, כמו שנאמר (כו לד) ויהי עשיו בן ארבעים שנה ויקח אשה וגו', ועוד נאמר (כח ח) וירא עשיו כי רעות בנות כנען בעיני יצחק אביו וילך עשיו ויקח וגו', וכן לגבי שאר הבנים בני קטורה והפילגשים נאמר (כה ה-ו) ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק, ולבני הפילגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנות וישלחם מעל יצחק בנו, ובא התורה לבאר לנו שלא היה להם שייכות אל אביהם כדי שידעו דור אחרון מי היה נחשב כבן.

אשה (קידושין דף כט.), ומדלא התעסק אברהם אבינו בנישואי ישמעאל ובני קטורה ורק בנישואי יצחק, שמע מינה אינם נחשבים לו בנים אלא יצחק, ע"כ תו"ד החתם סופר, ולהשלמת הענין נראה ליישב בזה עוד גם כפל הלשון שנאמר ואלה תולדות יצחק בן אברהם, ושוב אברהם הוליד את יצחק, דלכאורה הוא לשון מיותר (ועיין משי"כ בזה רשי"י הק"י), אך לפי פירושו של החתם סופר מתיישב שפיר שמתולדות יצחק בן אברהם שדווקא לו השיא אשה כמצווה על האב להשיא את בנו, חזינן שאברהם הוליד את יצחק דייקא, ולא בניו האחרים.

ועל דרך זה מיושב גם מה שהקשינו - דעל כן רצתה רבקה שיצחק דוקא יתעסק בנישואי יעקב, והוא יהיה זה שישלח אותו פרנה ארם, לפי שרבקה אהבת את יעקב, והיה רצונה שהמשך של כלל ישראל יהיה על ידי יעקב, וייקויים בו מה שאמר הקב"ה לאברהם בברית בין הבתרים (לעיל טו יח) לזרעך נתתי את הארץ הזאת, וכן מה שהבטיחו הקב"ה אח"כ כאשר ביישר לו שיוולד לו יצחק (לעיל יז ז) והקמותי את ברייתי ביני ובינך ובין זרעך אחרית לדורותם לברית עולם להיות לך לאלוקים ולזרעך

ויגר לרבקה את דברי עשו בנה הגדול ותשלח ותקרא ליעקב בנה הקטן וגו' ותאמר רבקה אל יצחק קצתי בחיי מפני בנות חת וגו' וישלח יצחק את יעקב וילך פרנה ארם וגו' (פרק כז מב-מו, פרק כח א-ה). יש להבין בהאי מקראות, כיון שאמרה רבקה ליעקב לישא אשה כמו שנאמר ועתה בני שמע בקולי וקום ברח לך אל לבן אחי חרנה, מדוע היתה צריכה שוב לומר ליצחק קצתי בחיי מפני בנות חת, ולגרום שיצחק יאמר לו שוב לישא אשה במקום ההוא, וכמו שאמר לו שוב קום לך פרנה ארם ביתה בתואל אחי אמך וגו'. ואם בכדי שידע יצחק היכן בנו, אפשר לה לספר ליצחק שהלך לשם, ובפרט לפי מה שאמר הכתוב (לעיל כה כח) ורבקה אהבת את יעקב, מובן שהיא תאמר לו היכן לישא אשה.

במה שנתעסקו האבות בנישואי בנם - בזה הראו מי מתייחס אחריהם

ונראה לבאר בהקדם דברי החתם סופר על הפסוק אברהם הוליד את יצחק, שבא לומר כאן שאברהם הוליד את יצחק דייקא ולא בניו האחרים, דמכיון שמצות הבן על האב להשיאו

שהשמחה במעונו - מהות שמחת הנישואין

המבול ואנשי דור הפלגה שמעשיהן מקולקלין אמרו לפניו רבנו של עולם לא יפה אמרו ראשונים לפניך, אמר להן ועד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסבל וגו' ע"כ. ואאזמו"ר זיע"א ביאר כי הכוונה בתשובתו של הקב"ה למלאכים ועד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסבל וגו', היינו על הנישואין, שהקב"ה יושב ומצפה עד זקנה ועד שיבה מתי יבוא אדם שישא אשה כדת משה וישראל ושכינה שרויה ביניהם ועושה נחת רוח ליצורו, ובכך שיש צדיקים שעושים רצונו ומקוים תכלית בריאתו, בזה יש להקב"ה תשובה למלאכים על בריאת האדם.

ויש להוסיף עוד בענין זה על פי מה שאמרו בגמרא (סנהדרין דף לח:) אמר רב יהודה אמר רב בשעה שבקש הקדוש ברוך הוא לבראות את האדם, ברא כת אחת של מלאכי השרת, אמר להם רצונכם נעשה אדם בצלמנו, אמרו לפניו רבנו של עולם מה מעשיו, אמר להן כך וכך מעשיו, אמרו לפניו רבנו של עולם מה אנש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו, הושיט אצבעו קטנה ביניהן ושרפם, וכן כת שניה. כת שלישית אמרו לפניו רבנו של עולם ראשונים שאמרו לפניך מה הועילו כל העולם כולו שלך הוא כל מה שאתה רוצה לעשות בעולמך עשה, כיון שהגיע לאנשי דור

מלאכי השרת שמחים כאשר אדם נושא אשה כדת משה וישראל

ובזה פירש מה שאומרים בשבע ברכות שהשמחה במעונו, והקשה שלכאורה מצינו בגמרא (חגיגה דף יב:) שיש שבעה רקיעים וילין, רקיע, שחקים, זבול, מעון, מכון, ערבות, ומדוע נקטו בברכת נישואין דווקא את הרקיע מעון, ותירץ על פי מה שביארו בגמרא למה משמש כל רקיע ואמרו (סם) מעון שבו כיתות של מלאכי השרת וכו', ועל פי הנ"ל כי התשובה למלאכים הוא בעת הנישואין, מבואר שפיר כי בעת שמחת הנישואין יש שמחה מיוחדת במעון שבו כיתות מלאכי השרת שחששו על בריאת העולם מפני שיעברו על רצונו, וכיון שאמר ונעשה רצונו אזי שמחים בעשיית רצון קונם ועל מה שפעל פעולתו אמת. ושמחתם בזה מראה על נאמנות להקב"ה, ומשל למה הדבר דומה למלך שנמלך עם עבדיו אם לצאת למלחמה, ועבדיו הניאו אותו מלצאת למלחמה כי לא יצליח בו, אמנם המלך יצא למלחמה - וניצח במלחמה, אזי אם העבדים נאמנים למלך שמחים בשמחתו על אף שהתברר שדעתם לא היתה נכונה, אבל אם חסר להם באהבת המלך וברצון שיצליח, אזי חסר להם בשמחתו כיון שבנצחון המלחמה נתברר שדעתם אינם נכונה.

בנישואין נעשה תכלית חינוכו של האב

והנה כתב ברש"י (לעיל פרשת נח פ"ו פסוק ט ד"ה אלה תולדות) שעיקר תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים, ומקורו במדרש (בראשית רבה פ"ל ו), ונראה הביאור בזה שעיקר תולדותיהם היינו הצאצאים של צדיקים הוא דווקא אם מצוינים במעשים טובים שעושים רצון השי"ת. אך מתי רואים שאכן הולכים בדרך המסורה להם מהאבות, הוא כאשר מתחיל לבנות את הבית לעצמו ואינו סמוך על שולחו אביו, ואז אם הבן בונה את ביתו על אדני אביו בדרך המעשים טובים שראה אצל אביו, אזי מתברר שהוא אכן בכלל תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים, ואפשר שלכן אמרו בגמרא (קידושין דף כט.) האב חייב בבנו להשיאו אשה, והוא כנ"ל כיון שבנישואין הבן והאיך שבונה ביתו בזה רואים החינוך שנתחנך בבית אביו, וזהו העומק מה שאמר החתם סופר שכיון שראה אברהם כי דווקא יצחק בנו עושה מעשים טובים ונכלל בכלל תולדותיו, מה שאין כן שאר בניו אינם בכלל תולדותיהם של צדיקים, על כן ביטל התעסקו בענין הנישואין שלהם. כי בנישואין של הבנים שם נקבע השייכות בין האב לבנו דווקא - על ידי שמיאיו אשה, והיינו שרואה לנכון להשיאו אשה כי הולך לבנות בית חדש ולקיים תכלית הבריאה, ודפח"ח.

**פרשת חיי שרה – הרשה בהיכל הכולל בקליוולנד
בביאור החילוק גמליו של אברהם אבינו
וחמורו של פנחס בן יאיר – והעבודה למעשה**

תוכן המאמר

במדרש רבה איתא התיר זמומיהם, רבי הונא ורבי ירמיה שאל לרבי חייא בר רבה לא היו גמליו של אברהם אבינו דומים לחמורו של ר' פנחס בן יאיר, ונראה כי מה שהקשו במדרש אולא כדעת המהרש"א שזכות השמירה על אבילת הבהמות הוא מכח בעליהם, שלא יכשלו באיסור, ולכן פשוט כי אברהם יזכה לשמירה שלא יכשל באבילת בהמתו באיסור הגזל, אך לדעת בעל התפארת יעקב דס"ל שיקרה לפעמים כי יהיה לחמור מעלה יתירה לזכות לשמירה שלא יבוא לידי מכשול, אין מוכרחים לומר כי לאברהם היה חמור מסוג זה.

וליישב קושיית המדרש בדרך המוסר מובא – דאף שאברהם ידע שבהמותיו לא יאכלו מן הגזל, היה עושה כן להורות הלכה לרבים, שכן יעשו לשלוח בהמתם זמומים. ונראה ביתר שאת על פי מה דאיתא במשנה עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה מתלמידיו של אברהם אבינו, ודברים אלו ניכרים הם בדיובורו של אדם האם יש לו עין טובה שרואה מעלת חברו ולא חסרונו, וכן הוא בענין רוח נמוכה אם בדיובורו מכבד את חברו, ונפש שפלה אם מודה על האמת או שאומר לכולם קבלי דעתי. וזה בא אברהם אבינו למסור לתלמידיו, שאם אתה רוצה להיות מתלמידיו של אברהם אבינו, אזי צריך להיות נכרין היו משאר... שהיו יוצאין זמומין, שהפה יהיה סגור, וידבר כל אחד את חברו בדרך הישר והרצוי.

במדרש - איתא בגמרא (חולין דף ז. טז) דרבי פנחס בן יאיר הוה קאזיל לפדיון שבוין וכו', אקלע לזהוה אושפיזא רמו ליה שערי לחמריה לא אכל (הניחו שעורים לפני חמורו של רבי פנחס בן יאיר ולא אכל מהם), חבטינהו לא אכל (חבטו את השעורים בנפה לנקותם, ולא הועיל), נקרינהו לא אכל (ניקו לשעורים בידיים לבוררם מאבנים ומפסולת, ועדיין לא אכל), אמר להו דלמא לא מעשרין (אמר רבי פנחס בן יאיר שמא לא נטלו מן השעורים את המעשר), עשרינהו (ואכן כך - עישרו את השעורים) ואכל, אמר ענייהו זו הולכת לעשות רצון קונה ואתם מאכילין אותה טבלים, ע"כ. והנה יש לדון בכהאי גוונא כי תראה חמור רובץ ויש בו רגש דקדושה ומרגיש בשעורים שאינם מעושרים ושומר את ההלכות, מדוע יש בו גדלות מה שאינו נמצא בשאר, האם דבר זה מורה על גדלות החמור עצמו שיש בו מעלה יתירה משאר החמורים, או שחמור נשאר חמור, אלא שכיון שבעליו הוא כרבי פנחס בן יאיר יש שמירה מלמעלה שלא יעבור על ההלכות אפילו על חמור פשוט שאין בו שכל.

וחכים קלה, אמר פתחו לאותה העניה ויהבו לה דתיכול, דאית לה תלתא יומין ולא טעמה מידי (כיון שנכנסה הרימה קולה כדרכה של חמור, ואמר רבי פנחס בן יאיר לתת לה לאכול כיון ששלשה ימים לא אכלה), יהבין לה שעורין לא טעמתון אמרין ליה רבי יהבינן לה שעורין ולא טעמתון (נתנו לה אך לא אכלה, ובאו ואמרו זאת לרבי פנחס בן יאיר), א"ל תקנתיהו אמרון ליה אין, אפיקתון דמאי (שאל אותם האם השעורים מעושרין, אמרו לו שמתרים הם על פי תורה, שהוציאו לפניו דמאי), ע"כ. וכוונת המדרש להקשות מדוע הוצרך אליעזר לסגור פיהם של גמלי אברהם, שהרי מסתמא לא היו אוכלים מן הגזל, וכמו חמורו של רבי פנחס בן יאיר שלא אכל מן טבל.

חמור הנזר מאכילות אסורות – שבחו של מי הוא

וליישב קושיא זו מצינו הרבה דרכים בספרי הראשונים והאחרונים, ובריש דברינו נביא בזה כי לכאורה קושיית המדרש תליא במחלוקת האחרונים, והנה כעין מעשה זו המובא

ויקח העבד עשרה גמלים מגמלי אדניו וילך (כד י). ופירש רש"י (ד"ה מגמלי אדוניו) ו"ל נכרין היו משאר גמלים, שהיו יוצאין זמומין מפני הגזל שלא ירעו בשדות אחרים, עכ"ל. וכן הוא להלן על הפסוק (כד לב) ויפתח הגמלים, פירש רש"י (ד"ה ויפתח) ו"ל התיר זמם שלהם, שהיה סותם את פיהם שלא ירעו בדרך בשדות אחרים, עכ"ל. ובמדרש רבה (פ"ס ח) איתא קושיא על פירוש זה - בזה הלשון ויבא האיש הביתה וגו' התיר זמומיהם, רבי הונא ורבי ירמיה שאל לרבי חייא בר רבה לא היו גמליו של אברהם אבינו דומים לחמורו של ר' פנחס בן יאיר, (ומביאה המדרש הסיפור) חמרתיה דרבי פנחס בן יאיר נסבה לסטאי (החמור של רבי פנחס בן יאיר נלקח על ידי לסטים), עבדת גבון תלתא יומין ולא טעמת כלום (שהתה אצלם שלשה ימים ולא טעמה כלום, כי אצלם הכל היה מן הגזל), אמרין סופה מיייתה ותסרי מערתא עלינו (אמרו הליסטים סופה של חמור זה למות ותסרח כל המערה), נמסרה לרבינוה, שלחוה ועלת בביתא דמרה (וכך עשו החזירו ושלחו אותה לביתו של רבי פנחס בן יאיר), כיון דעלתה נהקת

ומצינו כי הוא מחלוקת האחרונים; דהנה במהרש"א (חולין שם חידושי הלכות ד"ה ומי מחייבא) כתב וז"ל ודאי אין דעת בהמה וכו', ומן השמים מנעו הבהמה לאכול שלא יהיה באכילתה תקלה לבעלה עכ"ל, והיינו שאכן אין כאן שום גדלות חמור, אלא שרגלי חסידיו ישמור ומן השמים סיבבו שלא יבוא תקלה לאותו צדיק. אך בספר תפארת יעקב (חולין שם, ד"ה ומי מחייבא) כתב דוודאי המעלה בזה הוא בחמור עצמו, והוכיח כן מכמה ראיות; א. שאמרו בגמרא (חולין שם) השתא בהמתן של צדיקים אין הקדוש ברוך הוא מביא תקלה על ידן צדיקים עצמן לא כל שכן, ולדברי המהרש"א אין כאן קל וחומר, כי אף מעלת הבהמה עצמה הוא מכח בעליו הצדיק. ב. עוד אמרו בגמרא (שבת דף קיב:) אמר רבי זירא אמר רבא בר זימנא, אם ראשונים בני מלאכים אנו בני אנשים, ואם ראשונים בני אנשים אנו כחמורים, ולא כחמורו של רבי חנינא בן דוסא ושל רבי פנחס בן יאיר, אלא כשאר חמורים, ואם אין שום מעלה בחמור עצמו אלא בבעליו שהם צדיקים, מה בא לפרש שאין אנו כחמור שיש לו בעלים כרבי חנינא בן דוסא או רבי פנחס בן יאיר, כיון שאין שום שבח בחמור עצמו - וחמור נשאר חמור. ג. כמו כן האריך להוכיח מן הסוגיא, כי אף אם החמור היה אוכל מן השעורים לא היה נכשל רבי פנחס בן יאיר בשום איסור, ונמצא דבשביל רבי פנחס בן יאיר לא היה צריך לעשות נס זה, ומכח כל הנ"ל כתב וז"ל וברור דחמורו של רבי פנחס בן יאיר היה בעצמו משונה משאר בהמות עכ"ל. ולהבין ביתר שאת כוונתו - יש לציין למה שכתב האר"י ז"ל בספר לימודי האצילות (דף יג:) וז"ל ישמעאל בן אברהם היה בכח חמור וכו', בא בגלגול חמורו של רבי פנחס בן יאיר, עכ"ל, ובאור החיים הק' (פרשת בלק) כתב וז"ל מצינו בדברי המקובלים כי נפשו של בלעם

באה בחמורו של רבי פנחס בן יאיר, עכ"ל, הרי לנו מקצת להבין מדוע היה חמור זה שונה משאר החמורים.

קושיית המהרש"א שהחמור יכול לעשר את מה שאוכל

ויש לציין למה שכתב עוד המהרש"א (שם) ליישב על פי שיטתו, וז"ל ובהכי יתיישב ג"כ מה שמקשיין למה לא נתן החמור עיניו בצד זה ואכל בצד אחר וק"ל, עכ"ל, וכוונתו שיש מקשיין דכיון שלחמור זה היה דעת והבחין בשעורים שאינם מעושרים, אם כן מדוע לא קיים מה שאמרו בגמרא (שבת דף קמב.) רבי שמעון בן אלעזר אומר נותן עיניו בצד זה (וקובע ששם התרומה מונחת), ואוכל מצד אחר, ועל פי דבריו שהיה כאן השגחה מיוחדת מן השמים על בעליו הצדיק שלא יכשל באיסור מאכילת בהמתו, מובן דבחמור זה לא היה דעת יתירה משאר חמורים, ואינו יכול לעשר בצד אחד ולאכול בצד השני, והרי מוכח כשיטתו שהמעלה הוא בבעלים ולא בחמור. אך הרבה מן האחרונים הקשו על דברי המהרש"א דחמור אינו בר מעשר הוא, ולא גרע מחרש שוטה וקטן שאינם יכולים לעשר. ובספר תפארת יעקב (שם) שקושיא זו קשה לפי שיטתו דס"ל היה דעת יתירה בחמור זה, כתב וז"ל אין ראוי להשיב ככל על זה וכו' שאין החמור יכול לעשר עכ"ל, והגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל כתב בספרו דברות משה (חולין פרק א הערה מ) וז"ל ולא שייך לומר שהמהרש"א יטעה בזה, לכן לענין צריך למחוק זה מדברי המהרש"א לכבודו עכ"ל, ועוד הרבה אחרונים הביאו דברי המהרש"א ונשארו בתמיהה על דבריו. אכן ראיתי מי שיישב ענין זה באופן נפלא, על פי מה היסוד שכתב באגלי

טל (מלאכת חורש ביאורים סק"א) ליישב מה שיש להקשות דכיון דבמלאכת שבת אמרינן בגמרא (ביצה דף יג:) חגיגה דף יג:, בבא קמא דף כו:) סנהדרין דף סב:, זבחים דף מז:, כריתות דף יט:) מלאכת מחשבת אסרה תורה, אם כן מה אמרה קרא (שמות כג יב) למען ינוח שורך וחמורך, והרי אינם יכולים לעשות מלאכת מחשבת כיון שאין בהם דעת, ועל כן חידש וז"ל דלגבי בהמה עצמה מחשבתה מחשבה, עכ"ל. ולפי דבריו מובן שפיר דאף שדעת החמור וודאי אינו מועילה לעשר לצורך אדם, מכל מקום לגבי בהמה עצמה מחשבתה מחשבה, ושפיר הקשה המהרש"א דלגבי הבהמה עצמה יואיל דעתה לתת עיניה לצד אחד ותאכל בצד אחר.

קושיית המדרש תליא במחלוקת האחרונים

הרי לנו ב' שיטות במי תלוי הזכות שיהא החמור נזהר מאכילת איסור, לדעת המהרש"א תלוי בזכות הבעלים, אם יגיבו עליו מן השמים שלא יבוא אליו מכשול מאכילת בהמתו, אך בעל התפארת יעקב ס"ל שהוא זכות החמור עצמו - שיקרה לפעמים כי יהיה לחמור מעלה יתירה לזכות לשמירה שלא יבוא לידי מכשול. ונראה כי מה שהקשו במדרש אזלא כדעת המהרש"א דס"ל שהחשיבות הוא תלוי בבעלים, ולכן פשוט כי אברהם יזכה לשמירה מעליא שלא יכשל באכילת בהמתו בשדה הגזל, ובהמותיו בוודאי לא יאכלו מן הגזל. אך לדעת התפארת יעקב מה קושיא היא, הרי וודאי אפשר כי חמור הזוכה לשמירה מן השמים, יהיה מנכסי רבי פנחס בן יאיר אמנם שאר צדיקים לא יהיה בין בהמתם חמור מסוג זה, ובודאי שאין מוכרחים לומר שכל בהמתם היו במצב זה.

ישוב מדוע חשש אברהם אבינו שגמוליו יאכלו מן הגזל

צריך להיות ניכר על תלמידיו של אברהם אבינו

ועל דרך המוסר כתב בפרשתן בספר שפתי צדיק (להרה"ק רבי פנחס מנחם אלעזר מפליץ) כי אף שאברהם ידע שבהמותיו לא יאכלו מן הגזל, מכל מקום היה עושה כן להורות הלכה לרבים, שכן יעשו פשוטי עם לשלוח בהמתם זמומים שלא יהנו מן הגזל. ונראה עוד עומק בזה, על פי מה דאיתא במשנה (אבות פ"ה מ"ט) עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה מתלמידיו של אברהם אבינו, ודברים אלו ניכרים הם בדיבורו של אדם האם יש לו עין טובה שרואה מעלת חברו ולא חסרונו, וכן הוא בענין רוח נמוכה אם בדיבורו מכבד את חברו, או שחש ושלוש מזלזל בחברו ופוגע בו, ועל כולנה נפש שפלה אם מודה על האמת, או שעומד על דעתו ואומר לכולם קבלי דעתי. ונראה כי זה בא אברהם אבינו למסור לתלמידיו, שאם אתה רוצה להיות מתלמידיו של אברהם אבינו, אזי צריך להיות נכרין היו משארה... שהיו יוצאין זמומין, שהפה יהיה סגור, וידבר כל אחד את חברו בדרך הישר והרצוי. ויהי רצון שאכן נזכה להיות מתלמידיו של אברהם אבינו במדות טובות וישרות, ובזכות השלום נזכה לביאת גואלנו משיח צדקינו בבנין בית מקדשנו במהרה בימינו אמן.

וליישב קושיית המדרש נביא בזה כמה מהתירוצים באחרונים; מרנא החתם סופר זיע"א (בפרשתן) תירץ בכמה אנפי; א. כתב (ד"ה ויקח העבד) וז"ל עתה נתן שטר מתנה כל אשר לו ליצחק, וא"כ הם של יצחק, ולא נתפרסם עדיין בחסידות ובנדיבות ואיכא חשדא, על כן זממם. ב. עוד כתב ליישב (ד"ה ברבה) וז"ל כתבו תוס' (פסחים דף קז:) ד"ה אישתלי דוקא אכילת איסור שהיא מגונה - אין הקב"ה מביא תקלה, אבל אכילת היתר בשעת איסור לא הוה מגונה כל כך, א"כ מאי קושיא, הא אכילת גזל בשדות אחרים אינה מגונה בעצם. ג. ובדרך אחרת כתב (ד"ה ויפתח) וז"ל אולי חשש בנפשו על שהיה נכשל קצת במ"ש עליו חז"ל (חולין דף פט.) קשה גזל הנאכל שאפילו צדיקים גמורים אינם יכולים להחזירו שנאמר בלעדי רק אשר אכלו הנערים, ועל כן חשש שלא יהיו גם בהמותיו נשמרים מגזל. עוד כתב ליישב בספה"ק בני יששכר (מאמרי השבתות מאמר ה אות א) וז"ל אלא על כרחך דבאמת היו הגמלים רשאים לאכול דכבר זכה אברהם בארץ, אלא שאברהם החמיר על עצמו ממידות חסידות, על כן היה זומם הגמלים דמי יודע אם יחמירו על עצמם הגמלים, ודו"ק, עכ"ל. עוד תירוץ ראיתי ליישב בזה (עיי' בספר אמת ליעקב) על פי מה שמשבחים את שבח ארץ ישראל, בדברי הקינות (קינות לתשעה באב, קינת ציון קחי כל צרי גלעד) בזה הלשון בך כל בהמה ועוף חכמו, עדי כחמור היה לפני לבן יאיר, חמוריק, נמצא שכל השמירה הוא מכח ארץ ישראל, וכיון שאליעזר עבד אברהם הלך לחרן שבחוץ לארץ, תו ליכא שמירה, והיה צריך להוציאם זמומים.

לקבלת העלון באימייל: KOLHACHUTZER@GMAIL.COM
להארות והערות: נא להשאיר הודעה במספר המערכת:
079-520-5294